

Etički aspekt sudjelovanja djece u prosjačenju

Nakić, Lucijana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:471110>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**LUCIJANA NAKIĆ
DIPLOMSKI RAD**

**ETIČKI ASPEKT SUDJELOVANJA DJECE
U PROSJAČENJU**

Zagreb, rujan, 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)**

DIPLOMSKI RAD

PRISTUPNICA: Lucijana Nakić

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Etički aspekt sudjelovanja djece u
prosjačenju

MENTORICA: doc. dr. sc. Katica Knezović

Zagreb, rujan 2018.

Sadržaj

Sažetak	3
Summary	4
Uvod.....	5
1. Uključenost djece u prosjačenje.....	7
1.1. Problemi s kojima se susreću djeca ulice i djeca na ulici koja prosjače	8
1.1.1. Dijete kao subjekt prosjačenja	9
1.1.2. Dijete kao objekt prosjačenja	10
1.2. Etika i ljudska prava u odnosu prema djeci koja su izložena prosjačenju	11
1.2.1. Pravni okvir s obzirom na sudjelovanje djecu u prosjačenju	12
1.2.2. Izvješće o radu pravobraniteljice Republike Hrvatske za zaštitu djece u ranjivim skupinama iz 2016. i 2017. godine	13
2. Kulturološki aspekt sudjelovanja djece u prosjačenju	15
2.1. Etnički identitet Roma.....	17
2.2. Život romske djece u Republici Hrvatskoj.....	19
3. Dostupnost ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja djeci u ranjivim skupinama	21
3. 1. Stvaranje kvalitetnog okruženja za rast i razvoj svakog djeteta bez obzira na njegov društveni i imovinski status.....	23
3.2. Etika i uloga odgojitelja u institucijama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u promicanju dječjih prava i jednakosti.....	25
Zaključak.....	32
Literatura	34
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	38

Sažetak

U ovom radu ističe se globalni problem u vidu prosjačenja koji obuhvaća sve veći broj djece. Siromaštvo i nepovoljni životni uvjeti potiču dijete na uključivanje u aktivnost prosjačenja koja prekida njihovu mogućnost za kvalitetnim odrastanjem i djetinjstvom. Djeca koja sudjeluju u prosjačenju mogu biti subjekti tog čina te pritom sami snose odgovornost za svoja djelovanja. Nasuprot njih su djeca koja su izmanipulirana od strane odraslih te predstavljaju objekte u prosjačenju. U težnji za suzbijanjem ovog čina uključena su državna tijela i razne organizacije. Zakonom su propisane sankcije protiv javnog prosjačenja i iskorištavanja djece za ovaj čin, ali usprkos tome kraj i rješenje problema prosjačenja ostaje nedostižno.

Pripadnici romskih nacionalnih manjina kroz kulturološki aspekt žele opravdati ovaj čin. Pojam etičkom relativizma opravdava svaki čin bio on moralan ili nemoralan iz razloga jer je dio običaja i kulture (Žitinski, 2008, 259). Svaka kultura je specifična i teži se uvažavanju i promicanju multikulturalizma, ali za ovaj čin kulturološko pravdanje ne vrijedi jer dolazi u cijelosti do povrede dječjih prava.

Uključivanje djece iz ranjivih skupina u sustav odgoja i obrazovanja smatra se temeljnom predispozicijom za njihov kvalitetniji i uspješniji život. Tad odgovornost za njihovu brigu i zaštitu unutar ustanova preuzima odgajatelj koji njeguje moralni i etički odgoj.

Socijalan okolina na ovaj čin reagira individualno, ali imajući na umu kako je izloženost djece prosjačenju čista manipulacija te organizirano prosjačenje od strane odraslih, za rješenje ovog problema daje se naputak kako će davanje novca djeci na ulici samo potaknuti njihov život ulice. Zbog toga najbolji način kako pomoći djeci je prijava nadležnim o njihovoj aktivnosti te pomoć organizacijama koje se bave za zaštitu djece.

Ključne riječi: etika, kultura, odgoj, prosjačenje, Romi.

Summary

This work highlights the global problem in the form of begging, which includes a growing number of children. Poverty and adverse living conditions encourage the child to engage in mendicancy activity that interrupts their ability to more quality growth and childhood. Children who participate in mendicancy can be the subjects of this act and thus bear the responsibility for their actions. Opposite of these are children who are manipulated by adults and are objects of mendicity. In the quest to suppress this act, government and various organizations have been involved. The law prescribes sanctions against public mendacity and exploitation of children for this act, but despite this, the ending and solution of mendacity problems remains unapproachable.

Members of Roma national minorities want to justify this act through the cultural aspect. The term of ethical relativism justifies every act, morally or immoral for reasons because it is part of the custom and culture (Žitinski, 2008, 259). Every culture is specific and striving for respect and promotion of multiculturalism, but cultural justice is not valid for this act because it is entirely in violation of children's rights.

Involving children from vulnerable groups in the education system is considered to be a basic predisposition for their more quality and successful life. Then the responsibility for their care and protection within the institution is then taken over by an educator who nurtures moral and ethical education.

The social environment responds individually on this act bearing in mind that the exposure of children to mendicity is pure manipulation and organized mendicity by adults. There is an instruction for the adjudication of this problem which says that giving money to children on the street will only stimulate that kind of life. For this reason, the best way to help children is to report their activities and to help organizations that deal with child protection.

Key words: culture, ethics, mendicancy, upbringing, Roms.

Uvod

U suvremenom svijetu koji iz dana u dan ide naprijed u vidu tehnologije i ostalih materijalnih sredstava koji odišu bogatstvom, sve je više izraženo siromaštvo i težak život posebice djece i njihovih obitelji. Teške životne okolnosti te oskudica materijalnih i novčanih sredstava tjera pojedinca da kroz aktivnost prosjačenja pokuša preživjeti još jedan dan sumornog života. Mnogoj djeci koja su uključena u čin prosjačenja ulica je dom, podnožja mostova, kolodvori predstavljaju im prenočište. Takva djeca najčešće nemaju odraslog odgovornog skrbnika već su sama prepuštena sebi. Nasuprot njih s obzirom na izloženost djece životu ulice te njihovu uključenost u prosjačenje su i djeca koja imaju dom i zajednicu kojoj se vraćaju nakon dovoljno prikupljenog novca tog dana.

Prema navedenim karakteristikama djecu koja život provode na ulici UNICEF je 1986. godine podijelio na *djecu ulice* i *djecu na ulici* (Vdović, 2008, 66.) Djeca koja žive u teškim i neadekvatnim uvjetima ponekad se sama odlučuju na bijeg od kuće, udružuju se u skupine s drugom djecom koja dijele njihovu sudbinu. Na taj način smatraju se slobodnim, ali bijeg od jedne nevezanosti u pravilu znači ovisnost o drugoj (Devčić, 1996, 109). Tim činom postaju djeca ulice, a osnovni izvor za preživljavanje je prosjačenje. Djeca koja djetinjstvo provode na ulici najčešće su izmanipulirana od strane odraslih te prisiljena na čin prosjačenja. U tom kontekstu dijete je prikazano kao objekt prosjačenja. Nasuprot njega je dijete koje je subjekt u činu prosjačenja, jer ono djeluje samostalno, ima svijest o činu i odgovara za svoje djelovanje (Devčić, 1996, 108.)

U radu su detaljnije opisani problemi s kojim se susreću djeca koja djetinjstvo provode na ulici, te svjesnost nadležnih ustanova i organizacija o potrebi što žurnijega suzbijanja ovog čina. Zakonom o prekršajima javnoga reda i mira te Kaznenim zakonom ističu se pravne odredbe kojima se teži sankcionirati i suzbiti takav čin, ali rješenje toga problema još uvijek ostaje nedostižno. Izvješća o Radu pravobraniteljice Republike Hrvatske za zaštitu djece u ranjivim skupinama 2016. i 2017. godine, ističu važnost zaštite prava i interesa djece u suradnji s Policijskim upravama, Centrom za socijalnu skrb te ostalim državnim tijelima kako bi zajedno

uspješno pridonosili suzbijanju čina prosjačenja te zaštitili djecu od bilo kakvog oblika zlostavljanja i zanemarivanja.

Dok s jedne strane promatramo prosjačenje kao čest oblik manipulacije odraslih nad djecom, pripadnici romskih nacionalnih manjima preuzeli su prosjačenje kao dio svoje romske kulture. Vrijednosni svijet i djelovanje pojedinca ovise o kulturi u kojoj odrasta, živi i djeluje (Čehok, 1996, 100). U svijetu su prisutne mnoge kulture koje njeguju svoje običaje, norme i vrijednosti, stoga ne postoji univerzalan moral ili univerzalne norme prema kojima se djeluje. U tom slučaju pojam etičkoga relativizma opravdat će bilo koje običaje i načine ponašanja jer su dio kulture, ne uzimajući u obzir mogućnost nemoralnog odnošenja prema drugom u čuvanju i provođenju običaja (Žitinski, 2008, 259).

Dio rada posvećen je životu romske djece koja čine najčešću djecu koja su izloženu činu prosjačenja u Republici Hrvatskoj. Romsko opravdanje da je prosjačenje dio kulture, teško je prihvatiti, jer socijalna okolina prvenstveno teži zaštititi djece i njihovih prava te želi što uspješnije sankcionirati pojedince koji sebe i svoju djecu izlažu činu prosjačenja. Reakciju okoline na prosjačenje Romi doživljavaju kao napad na vlastiti identitet, podrijetlo i kulturu.

U radu se opisuje uključenost djece u prosjačenje, s obzirom na kulturu i njihov identitet, i prosuđuje pod etičkim vidikom. Ističe se važnost i potreba za odgojem i obrazovanjem koja je ključ uspješnoga budućeg života djece. Iako postoje brojne barijere koje onemogućuju dostupnost ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje djeci iz ranjivih skupina, također postoje i pozitivni načini rada, poput Dječjeg vrtića „Kosjenka“ u Vinkovcima čiji će način rada biti detaljnije opisan. Tijekom djetetova boravka u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje ključnu ulogu ima odgajatelj koji jača prava svakog djeteta i svu djecu osvještava o ravnopravnosti i jednakosti svijetu. U završnom dijelu rada bit će govora o sociološkom pogledu na sudjelovanje djece u prosjačenju te opisane etičke dileme s kojim se susreću prolaznici koji promatraju ovaj čin.

1. Uključenost djece u prosjačenje

Pojam prosjačenja podrazumijeva radnju pojedinca kojom traži novac ili hranu najčešće na javnim mjestima. Pojedinci koji prose pripadaju najranjivijim skupinama u društvu, zarobljeni u krugu siromaštva i lišeni slobode. Siromaštvo kao oskudica materijalnih i/ili novčanih sredstava, jedan je od ključnih razloga koji će pojedinca prisiliti na potrebu za prosjačenjem. Kao takvo, u društvu prosjačenje se smatra rizičnom i ponižavajućom aktivnosti (Stead, 2010). Sve veći broj djece koja žive u siromaštvu uključena su u aktivnost prosjačenja. Izloženost djece prosjačenju i uključenost u njega prekida njihovu potrebu za kvalitetnim djetinjstvom i odrastanjem i to onemogućuje. S tom aktivnosti njihovo djetinjstvo postaje djetinjstvo ulice, oni postaju prozvani djecom ulice, a njihove osnovne životne potrebe ostaju zanemarene.

UNICEF je 1986. godine definirao djecu ulice kao djecu koja se nalaze u teškim životnim okolnostima, naglašavajući pritom razliku između *djece s ulice* i *djece na ulici*. *Djeca s ulice* su djeca bez pravnog, odnosno stvarnog skrbnika, ona kao takva prepuštena su sama sebi. Za razliku od njih *djeca na ulici* su ona koja prošenjem zarađuju za život, ali imaju dom i obitelj kojoj se vraćaju nakon odrađenog "posla" (Vdović, 2008, 66). Ta mogućnost povratka nakon ulice u okruženje obitelji, drži djecu koja provode dio dana na ulici u boljoj poziciji od *djece s ulice* kojoj je ulica sve što imaju. *Djeci s ulice* glavno okruženje odrastanja i preživljavanja danju i noći su željezničke postaje, glavne gradske ulice te mostovi svjetskih gradova. Do takvog načina života dovela ih je kombinacija nepovoljnih obiteljskih, ekonomskih, društvenih i političkih čimbenika (Humanium, 2011). Takvoj djeci prosjačenje je ostalo kao jedina opcija kako bi mogli preživjeti dan, kako bi zadovoljili barem neku osnovnu prehrambenu potrebu. Na taj način dijete je dovedeno u poziciju samostalnog preživljavanja, iako je djeci potrebna skrb odraslih kako bi im pružili kvalitetno okruženje i sredstva za život. Dovedeni u takvu situaciju samostalnog života, djeca su unatoč osjetljivosti na opasnost života na ulici, snalažljiva i otporna. Sami dolaze do načina kako opstati, ulaze u krugove maloljetničkog kriminala, zlouporabe supstancija ili prosjače (Consortium for Street Children, 2018). Globalni nepovoljni uvjeti kao što su siromaštvo, industrijalizacija, ubrzana urbanizacija, te rat

glavni su uzroci zbog kojih djeca svoj život provode na ulici. Ipak važno je istaknuti zajedničku osobinu sve djece ulice, a to su loši obiteljski odnosi (Vdović, 2008, 23). Mnoga djeca prije života na ulici bila su zlostavljana i zanemarena od strane obitelji. Vlastitom odlukom napuštanja doma preuzeli su odgovornost nad svojim životom. Čehok (1996, 28) navodi kako odgovornost znači imati na umu sve moguće posljedice čina prema kojem se odlučuje i djeluje. Tim činom bijega od vlastitog doma u život na ulici, u razmišljanju da će se prosjačenjem uspjeti preživjeti i da su na taj način slobodni, djeca su u velikoj zabludi. Sloboda od jedne nevezanosti, odnosno obiteljskog doma, u pravilu znači ovisnost o nekoj drugoj, tj. u ovom slučaju o ulici. Na taj način ta djeca napuštanjem obiteljskog doma postaju robovi ulici, što će rezultirati životnom prazninom i nesređenošću kao krajnjom posljedicom (Devčić, 1996, 109).

1.1. Problemi s kojima se susreću djeca ulice i djeca na ulici koja prosjače

Djeca koja odrastaju i žive na ulici susreću se s brojnim problemima i opasnostima. Izložena su rizicima, a njihova prava koja im pripadaju, odnosno koja bi im trebala pripadati značajno su ugrožena. Kako bi preživjeli važan je pristup prehrani, do koje najčešće dolaze prosjačenjem novca ili same hrane. Zdravlje *djece ulice* značajno je ugroženo, nemaju pristup zdravstvenoj skrbi, često su zaražena i bolesna što dovodi do nepovoljnog fizičkog i psihosocijalnog razvoja te izostaju iz bilo kakvog oblika institucijskog odgoja i obrazovanja (Humanium, 2011). Noći provode u nezaštićenim prostorima, s nadom da će sutra isprositi neki novac ili kakvu hranu da bi uspjeli preživjeti još jedan dan svoga mučnog života. U većim svjetskim gradovima broj *djece ulice* znatno se povećava, stvaraju se određene skupine koje obitavaju u različitim dijelovima gradova, oblikuju svoje vlastite oblike ponašanja. Vođeni su iskrivljenom unutarnjom moralnošću: subjektivnim pobudama, pravilima, uvjerenjima i spoznajama koji vode njihovo djelovanje (Čehok, 1997, 16). Osnovni navedeni problemi s kojim se susreću *djeca ulice* vežu ih uz ulicu još čvršće i onemogućuju napuštanje takvog života. Djeca koja provode vrijeme na ulici zbog prosjačenja, za razliku od *djece ulice*, pripadaju nekoj zajednici i imaju barem krov nad glavom, ali i on je neprimjeren i neprilagođen životu djeteta kakvo bi trebalo

imati u svojoj dobi. I u njih je nedovoljna prehrana, nedostatak zdravstvene skrbi i izostanak iz odgojno-obrazovnih institucija. Još jedna od ključnih razlika između *djece ulice* i djece koja su na ulici zbog prosjačenja jest ta što je *djeci na ulici*, ulica nametnuta najčešće od odraslih koji ih tjeraju na prosjačenje. Dok su *djeca ulice* sama odgovorna za svoje postupke na ulici jer nemaju odrasloga koji bi bio odgovoran za njihove postupke. U slučajevima kada roditelji iskorištavaju djecu za svakodnevno prosjačenje na ulici, oni su odgovorni za njihova djelovanja. Prema tome, djeca mogu biti subjekt u prosjačenju ili sredstvo za čin prosjačenja odraslih, odnosno mogu predstavljati objekt prosjačenja.

1.1.1. Dijete kao subjekt prosjačenja

Čin prosjačenja kojem je subjekt dijete kao konkretna osoba posljedica je njegove slobode, ono točno zna zašto tako djeluje, ima svijest o tome, odlučuje i samostalno izvršava te je odgovorno za taj čin (Devčić, 1996, 108). *Djeci ulice* ono predstavlja osnovu većeg dijela dana jer novac ili hrana koju isprose označavaju njihovo preživljavanje. Mnoga djeca koja imaju obiteljski dom i nisu iskorištavana od odraslih za prosjačenje, sama se odlučuju na takav čin zbog oskudice i loših životnih uvjeta.

Dijete kao moralni subjekt izvršava čin prosjačenja kao slobodno biće. Sam motiv, odnosno ono što ga potiče i pokreće na takvo djelovanje jest potreba za nečim što nema. Na primjer unutarnji osjećaj gladi, koji je prirodan i koji ne ovisi o nama, dijete odlučuje hoće li i kako će ga zadovoljiti. Rješenje tog problema ovisiti će o njegovim moralnim uvjerenjima, vlastitim prosudbama i mogućnostima (Devčić, 1996, 112). Prema takvom načinu života, djeci je rješenje problema gladi prošenje novca ili konkretno hrane. Dijete kao osoba je subjekt etike koji ima pravo slobodno djelovati i odgovarati za svoja djela, njegova djela pripadaju samo njemu kao nositelju čina. Personalizam ističe važnost ljudske osobnosti kao najveće vrijednosti, a kao njegovu najznačajniju etičku dužnost ističe autonomno djelovanje. Dijete u ovom slučaju djeluje samostalno i autonomno, ali je takvo ponašanje društveno neprihvatljivo i neprimjereno životu jednog djeteta (Čehok, 1997, 38). Dolazi do

povrede njegove osobnosti koju izgrađuje i oblikuje kultura ulice. Unutar suvremenog društva koje teži jednakosti i slobodi, djeca koja odrastaju u ovakvim okolnostima pripadaju skupinama koje ne mogu uživati svoja ljudska prava. Prema tome, ideja jednakosti, slobode i uvažavanja još uvijek ostaje samo ideja koju bi trebalo realizirati. Djeca koju vidimo na ulicama kao subjekt prosjačenja u velikom su broju slučajeva izmanipulirana od strane odraslih koji ih šalju na ulice s uvjerenjem da će društvo prije novac dati djeci iz suosjećanja nego odraslima. U ranjivim obiteljima neka djeca već od samog rođenja sudjeluju u prosjačenju pretvorena u glavni objekt toga čina.

1.1.2. Dijete kao objekt prosjačenja

Mnoga djeca već prve dane svoga života provode na ulici u naručju odraslih, trpe gradsku buku i vremenske neprilike, neuhranjena su i u posvemašnjoj zanemarenosti glede zdravstvene skrbi primjerene njihovoj dobi. Odrasli iskorištavaju djecu kao objekt prosjačenja, vođeni uvjerenjem da će društvo iz suosjećanja kad ugleda dijete rane i predškolske dobi odmah pripomoći nekim novčanim prilogom. U tom slučaju odrasli koriste dijete za vlastitu potrebu čina prosjačenja, pretvaraju ga u sredstvo, tj. svode na objekt vlastite manipulacije, čime je dijete izravno ugroženo u svojim subjektivnim pravima. Odrastanjem u takvim okolnostima i načinu života, dijete je svakodnevno izloženo sve većoj i opasnijoj objektivizaciji, a zbog svoje dobi teško joj se može suprotstaviti vlastitim snagama, bez pomoći izvana. Nedostaje mu mogućnost aktivnog sudjelovanja u zajednici, poštivanje njegova mišljenja, kritička svijest te vjerodostojnost (Devčić, 1996, 116). Djetetovo dostojanstvo koje traži međusobno poštivanje u društvu značajno je povrijeđeno. "Moralno djelujemo samo onda ako nikada ne koristimo druge kao sredstvo" (Čehok, 1997, 39). Odrasli to upravo rade, koriste djecu kao sredstvo, nemoralno se odnose prema njima pretvarajući ih u objekte čina prosjačenja. Manipulacijom pokušavaju postići dobrobit najčešće za sebe, a sama djeca i nemaju značajnu korist od toga (Čehok, 1997, 39).

1.2. Etika i ljudska prava u odnosu prema djeci koja su izložena prosjačenju

Opća deklaracija o ljudskim pravima donesena je 1948. godine i zajednička je svim narodima i nacijama sa svrhom promicanja i poštivanja ljudskih prava i slobode svakog pojedinca. Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka po dostojanstvu i pravima, te kao takva imaju pravo na život i slobodu bez obzira na rasu, boju kože, vjeru, nacionalno ili društveno podrijetlo, jezik ili drugi status svakog pojedinačno (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 2014, 2). Ljudska se prava dijele na temeljna ili osobna prava te politička i gospodarsko-socijalna prava. Temeljna se odnose na pravo na život, slobodu i jednakost. Politička prava pojedincu pripadaju kao članu zajednice, te gospodarsko-socijalna prava koja se tiču prava na rad, obrazovanje i zdravstvenu zaštitu. Ova prava su međusobno povezana, ukoliko se uskraćuje samo jedna stavka nekog prava i ostala će biti znatno narušena. Sva navedena prava pripadaju svojoj djeci bez iznimke i bilo kakav oblik njihova narušavanja je diskriminacija. Djetetu je potrebna posebna socijalna i zdravstvena zaštita, odgovarajuća prehrana i smještaj. Djeca koja život provode na ulici u svrhu prosjačenja ne uživaju gotovo ni jedno osnovno pravo. Izložena su različitim oblicima zanemarivanja, okrutnosti i iskorištavanja. Odrastaju u jednom od oblika društvene diskriminacije jer su drukčija od druge djece i izložena su procesima društvene dezintegracije u kojoj socijalna okolina te djece ne pokazuje nikakvu solidarnost s njima i njihovim potrebama, a oni su isključeni iz svakog oblika društvenih aktivnosti (Čehok, 1997, 89). Sva navedena prava im pripadaju, ali oni ostaju samo djeca o kojoj se govori, djeca kojoj su povrijeđena osnovna ljudska prava s nepredvidivom budućnosti. Iako Republika Hrvatska na državnoj razini ne zanemaruje ovaj problem, Zakonom o prekršajima javnog reda i mira navode se sankcije o činu prosjačenja i iskorištavanja djece (Zakon o prekršajima javnog reda i mira, 1990). Izvješća o radu pravobraniteljice za djecu također naglašavaju važnost zaštite prava i interesa djece u ranjivim skupinama, nalažu se mjere koje je potrebno provoditi kako bi jačala sigurnost i briga djece (Milas Klarić, 2017). Iz toga se može

zaključiti da društvo u Hrvatskoj uviđa problem kao takav, ali njegovo rješavanje još uvijek ostaje nedostatno i nedosljedno.

1.2.1. Pravni okvir s obzirom na sudjelovanje djece u prosjačenju

Prema Zakonu o prekršajima javnog reda i mira, članak 11. ističe da će onog koji se nalaže skitnji ili prosjačenju kazniti novčanom kaznom u protuvrijednosti domaće valute od 50 do 200 DEM ili kaznom zatvora od 30 dana (Zakon o prekršajima javnog reda i mira, 1990). Navedeni članak važećega Zakona o prekršajima javnog reda i mira na snazi je gotovo 40 godina, a njegove zadnje dopune i preinake bile su 1994. godine. Ta činjenica upućuje na zastarjelost zakona, a i valute u kojima su izražene novčane kazne, koje je pri uplati potrebno preračunati u eure prema fiksnom tečaju, nakon čega se pretvara u hrvatske kune prema trenutnom srednjem tečaju HNB-a (Kundrić, 2017). S obzirom na globalnu situaciju u kojoj je velik broj djece i odraslih na ulici uključen u čin prosjačenja, vidljivo je da se zakoni nedovoljno provode i da se ta aktivnost nedovoljno zaprječava. Tomu pridonosi zastarjelost zakona i nedovoljna angažiranost nadležnih u njegovu osuvremenjivanju. Prema statističkim podacima Policijske uprave grada Zagreba 2015. godine, evidentirana su 843 prekršaja Zakona o prekršajima javnoga reda i mira u vidu povrede članka 11, odnosno odavanja skitnji i prosjačenju. Od te ukupne brojke evidentirano je 12 maloljetnika (MUP RH PU zagrebačke, 2016, 35). Ono što je hrvatskoj policiji barijera u suzbijanju čina prosjačenja u kojoj su uključena djeca jest činjenica da djeca do 14 godina ne podliježu kaznenoj i prekršajnoj odgovornosti. Načelnik Ureda načelnika PU osječko-baranjske u izvješću 2015. godine ističe da je teško utvrditi potiču li roditelji djecu na prosjačenje, jer kada djeca, a i odrasli koji prosjače, susretu na ulici pripadnike policije ili drugih državnih tijela razbježe se te je prema tome teško ući dublje u slučaj (Kiefer, 2005). Nadalje članak 27. istog zakona, ističe:

“Roditelj ili staratelj čije dijete ili štíćenik učini prekršaj utvrđen ovim zakonom ili propisima donesenim na temelju ovog zakona, ukoliko je prekršaj posljedica lošeg zakona ili zanemarivanja nadzora na djetetom ili štíćenikom, kaznit će se za prekršaj

novčanom kaznom u protuvrijednosti domaće valute od 50 do 200 DEM.“ (Zakon o prekršajima javnog reda i mira, 1994).¹

Čin prosjačenja podlošan je prekršajnom gonjenju, a kaznenom tek onda kada se radi o zlouporabi i zlostavljanju djece (Kiefer, 2005). Djeca ne mogu biti kažnjavana, ali sankcije snosi roditelj ili staratelj dokaže li se da je on bio poticatelj djece na taj čin. Odnosno ukoliko je dijete prisiljeno da bude na ulici i prosi, te je pri tome zanemareno i zlostavljeno, poticatelj može biti kažnjen zatvorskom kaznom do tri godine po članku 138. Kaznenog zakona (Kazneni zakon, 2011).

1.2.2. Izvješće o radu pravobraniteljice Republike Hrvatske za zaštitu djece u ranjivim skupinama iz 2016. i 2017. godine

Vođeni uvjerenjem da su mnoga neprihvatljiva ponašanja djece uzrokovana neprimjerenom roditeljskom skrbi i propuštanjem odgovarajućih i pravodobnih odgojnih postupaka, ističe se potreba za provođenjem prekršajnih sankcija nad roditeljima, odnosno skrbnika. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2016. godine, inzistiralo je na zadržavanju odredbi Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira koji propisuju prekršajnu odgovornost roditelja ili skrbnika djeteta, ako dijete čini prekršaj zbog lošeg odgoja ili zanemarivanja nadzora nad djetetom ili štićenikom, odnosno zbog poticanja djeteta ili štićenika od strane roditelja ili skrbnika na činjenje prekršaja. Naglašava se važnost sankcioniranja prosjačenja kojim se koristi dijete radi izazivanja suosjećanja od strane društva, bilo da ga iskorištava roditelj ili neka druga osoba. U takvim situacijama potrebno je uključivanje Centra za socijalnu skrb kako bi se provjerilo stvarno stanje obiteljske situacije u kojoj dijete živi, te kako bi se poduzele mjere za njegovu zaštitu (Milas Klarić, 2017, 165). Godinu kasnije u Izvješću rada pravobraniteljice za djecu 2017.,

¹ Kod članka 27. Zakona o prekršajima javnog reda i mira vidljiva je ista problematika u vidu zastarjelosti samog Zakona kao kod članka 11, što se očituje u navođenju izricanja potrebne kazne u trenutno nevažećoj valuti u Republici Hrvatskoj. Stoga je potrebno izvršiti pretvorbu valuta kao što je objašnjeno kod članka 11.

navode se upućene preporuke Policijskoj upravi grada Zagreba radi žurnog ispitivanja slučaja iskorištavanja djece u činu prosjačenja s ciljem njegova sprječavanja. Apelira se i na Centar za socijalnu skrb da sudjeluje u zaštiti djece od strane roditelja ukoliko se nemoralno odnose prema njima radi stjecanja materijalne koristi (Pirnat Dragičević, 2018, 146). Operativna akcija "OLIVER" pokrenuta je 2013. godine s primarnim ciljem suzbijanja i identificiranja organizatora prosjačenja i smanjivanja broja žrtava tog čina. Akcija je provedena u koordinaciji s predstavnicima Državnog odvjetništva, Centra za socijalnu skrb Zagreb, policijskim službenicima Odjela maloljetničke delinkvencije i Službe za nezakonite migracije PU zagrebačke te PNUSKOK-om Zagreb. Prema podacima te 2013. godine, privedeno je šestero djece i dva maloljetnika, a daljnji razvoj situacije nije poznat. Prosjačenjem u gradu Zagrebu bave se osobe različite dobi i spola, djeca koja su u pratnji odraslih, ali i ona koja su sama. Najčešće iznose svoj loš socijalni i imovinski status, djeca koja odrastaju u tim okolnostima uče se takvom načinu života te od najranije dobi postaju "profesionalni prosjaci" (MUP RH, 2013).

Društvene institucije i zakonodavne vlasti svjesne su toga da su mnogoj djeci u suvremenom društvu uskraćena temeljna ljudska prava koja im nedvojbeno pripadaju. Djetetovo samoostvarenje u suživotu s drugima moguće je samo onda ako mu je osigurano ono što mu pripada, odnosno ako se poštuju njegova subjektivna prava. Ona se ne mogu ostvariti bez moralnosti, jer je pravni poredak upravo i moralni poredak. Pravne norme pretpostavljaju moralnost, ali je ne utemeljuju. One za cilj imaju očuvanje i uspostavljanje društvenog poretka, odnosno pravednosti i jednakosti. Pravo kao takvo bavi se prosuđivanjem ljudskog djelovanja u skladu s pravnim normama i zakonima koji su usklađeni s moralnim ponašanjem. Narušen društveni poredak, koji je očit s obzirom na izloženost djece životu ulice, pravo nastoji popraviti. Prema tom ono kao svoj temelj pretpostavlja etiku (Koprek, 1996, 16-17).

2. Kulturološki aspekt sudjelovanja djece u prosjačenju

Vrijednosni svijet svakog pojedinca ovisi o kulturi u kojoj odrasta, živi i djeluje (Čehok, 1996, 100). „Kultura je ukupnost materijalnih i duhovnih dobara, etičkih i društvenih vrijednosti, što ih je stvorilo čovječanstvo“ (Jojić i Matasović, 2002, 643). Svaku kulturu karakterizira neki moralni sustav, pa stoga u svijetu ne postoji univerzalan moral i univerzalne norme prema kojima bi pojedinac trebao djelovati uvijek i svugdje. Svaki pojedinac i zajednica kojoj pripada djeluje u skladu s uvjerenjima društva i kulture kojoj pripada i sukladno tomu formira svoje mišljenje i stavove o pojedinim djelovanjima. Ono što neka kultura može njegovati i podržavati, druga može drastično osuđivati i odbacivati. Koliko je neki čin moralan, odnosno nemoralan, određuje se standardima kulture unutar koje pojedinac djeluje (Klopota, 2014, 88). Ove tvrdnje temelj su etičkog relativizma koji teži toleranciji i uvažavanju s obzirom na uvjerenje da moralne vrijednosti potječu iz neke kulture te da ne postoje svjetske univerzalne etičke norme. Važno je istaknuti da na taj način etički relativizam ne osigurava čvrstu mogućnost prosudbe moralnog od nemoralnog, jer svaki čin bio on zdravorazumski nemoralan, etički relativizam će ga opravdati s obzirom na to da je dio običaja i kulture nekog društva.

Nasuprot njega je svojom tvrdnjom moralni objektivizam koji razumije različitost moralnih kodeksa koji variraju s obzirom na kulturni okvir. On za razliku od etičkog relativizma, ističe svjesnost neispravnosti određenih moralnih pravila u tom mnoštvu koja su kulturom određena (Žitinski, 2008, 259). Etnocentričnim promatranjem drugih kultura uočavamo tuđa moralna ili nemoralna djelovanja. Ukoliko se ne podržava djelovanja neke kulture, mnogi to osuđuju kao diskriminaciju, netoleranciju i neinterkulturalno uvažavanje. Međutim, neki običaji, obredi i ponašanja mogu biti izrazito nemoralni prema pojedincu (Ravlić, 2018). Pri tome dolazi do povrede ljudskih prava, dostojanstva i slobode. Određena kultura djeci se nameće od njihove najranije dobi, a kao slaba biće nemaju mogućnost oduprijeti se, uče se uvjerenjima svoje zajednice i slijepo ih oponašaju. S godinama počinju djelovati kao odrasli unutar svoje zajednice i postaju njihovi vjerni nasljednici s istim djelovanjima i običajima.

U kontekstu sudjelovanja djece u prosjačenju gdje dolazi do povrede sveukupnih dječjih prava, kulturnim se aspektom pokušava opravdati taj čin. Naime, na ulicama mnogih gradova djeca koja prosjače najčešće pripadaju romskoj nacionalnoj manjini (Bogdanić, 2011). Romi kao narod imaju specifičnu i bogatu kulturu, tradiciju i umjetnička postignuća, ali se – s obzirom na socijalni kontekst – vrlo rijetko ističe pozitivne strane romske kulture. Tomu doprinosi i činjenica da velik broj romske djece uopće nije uključen ili jako rano napušta društveni organizirani sustav odgoja i obrazovanja, iako im država sufinancira ili u cijelosti financira dostupnost ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Po svojoj kulturi oni su zabavljači, bave se obično nekim zanatom i na taj način osiguravaju svoj život. Budući da nemaju svoju državu u kojoj bi u potpunosti prevladali sa svojom kulturom, Romi se nastoje asimilirati pa se tako gubi njihov etnički identitet (Hrvatić, 2004, 371-373). Iako im, kao narodu sa specifičnom poviješću i kulturom, ostaju neke ključne značajke koje se nikad ne mijenjaju. Jedan od kulturnih obrazaca Roma koji se usvaja tijekom socijalizacije jest prosjačenje (Hrvatić, 2004, 375). Valja istaknuti da u Republici Hrvatskoj dio romskih obitelji živi prosječno dobro, imaju posao i obrazuju svoju djecu. Ali velik dio djece koji pripadaju romskoj nacionalnoj manjini, čine najranjiviju skupinu djece u Republici Hrvatskoj koja žive u siromaštvu i socijalnoj isključenosti. Siromaštvo je glavni razlog zašto Romi kao zajednica izlaze na ulice sa svojom djecom u svrhu prosjačenja. Od najranije dobi ona su prikazana kao objekt toga čina, a zatim kasnije kao glavni subjekt koji prosjačenjem doprinosi uzdržavanju zajednice. Zastrašujuće je čuti i vidjeti dijete do predškolske dobi kako prolazi ulicom i poput pravog profesionalca traži novac od prolaznika. Romsko opravdanje da je prosjačenje dio kulture i potreba osiguranja njihove egzistencije, teško je prihvatiti, pogotovu u odnosu na dijete jer ono u tom slučaju gubi svoje dostojanstvo i sva prava koja mu pripadaju upravo kao djetetu. Dostignuće je suvremenoga društva da takav čin prosjačenja, koji uključuje i dijete i njegovo iskorištavanje od strane odraslih, smatra nemoralnim i neispravnim. S druge strane, odrasli koji prose s djecom smatraju da čine dobro, kako sebi tako i djeci, jer im omogućuju preživljavanje.

Vođeni intrinzičnim vrijednostima svoje kulture, Romi vjeruju u moralnu ispravnost svoga djelovanja i smatraju ga dobrim. Kulturni relativizam utječe na percepciju vrijednosti i djelovanja nekog društva, moralnost i etika prema tome su promjenjivi i

nisu globalno univerzalni. Razumijevajući multikulturalizam potiče se uvažavanje običaja i tradicija, ali ne može se ne djelovati ukoliko se radi o propuštanju odgovarajuće skrbi za djecu. Stoga čin u kojem odrasli koriste dijete u svrhu prosjačenja s opravdanjem da se radi o kulturi, socijalni kontekst ne opravdava. Teži se suzbijanju iskorištavanja djece te osvještavanju moralnog djelovanja koji stavlja dijete i njegovu zaštitu na prvo mjesto.

2.1. Etnički identitet Roma

Etnički identitet označava pripadnost ili svijest o pripadnosti pojedinca nekoj zajednici, odnosno okrenutost pojedinca prema svojoj etničkoj pripadnosti (Heršak, 1998, 80). Djeca od najranije dobi stječu navike, osobine i ponašanja zajednice kojoj pripadaju. Dok s jedne strane usvajaju svoju kulturu, s druge strane trpe posljedice diskriminacije, predrasuda, stereotipa što dovodi do teškog stjecanja ravnopravnog položaja u društvu. Funkcija kulture važan je čimbenik u procesu stjecanja i formiranja etničkog identiteta Roma (Hrvatić, 1996, 917). U potrazi za lagodnijim životom dio romske populacije pokušava se asimilirati. Stoga jedan dio romskog etnosa poseže za "etničkom mimikrijom" kako bi opstali i kako bi se zaštitili od diskriminacije, a tako se gubi njihov izvorni etnički identitet, iako se značajno poboljšava njihov život u svakodnevnici (Todorović, 2014, 63). U težnji za očuvanjem svoga identiteta i kulture velik dio Roma odbija adaptaciju života prema kulturi koja nije njihova. Odnosno odbijaju bilo kakav oblik otuđenja svoje kulture, ujedno i svoje osobnosti. Otušenje nije ništa drugo već stanje u kojem je osoba ili zajednica izgubila svoj identitet, a time i dostojanstvo (Devčić, 1996, 116). Romi nastavljaju živjeti autentično u siromaštvu i čin prosjačenja ostaje kao izvor preživljavanja. Taj čin su usvojili kao neotuđivi dio svoga identiteta i njegovo suzbijanje i kažnjavanje smatraju napadom na svoju kulturu, na svoje kolektivno i individualno "ja" Roma. Važno je naglasiti da društvo suzbijanjem prosjačenja, a posebice korištenjem djece u tu svrhu, ne želi rušiti tuđe svjetonazore, kulturu i identitet već želi zaštititi onoga koji je povrijeđen ili ugrožen u tom kontekstu. Na taj način ustanove i organizacije za zaštitu prava djece reaguju na prosjačenja koja

uključuju djecu, ne gledajući u tom činu kulturološku ni identitetsku pojavu, niti ga opravdavaju kao takav čin.

Romi se možda ponašaju u skladu sa svojim tradicijskim normama, običajima, pravilima te na taj način djeluju, ali njihova ponašanja dovode do negativnih ishoda kod djece koja nastavljaju živjeti u siromaštvu vođeni krivim uvjerenjima. Izostaje konzekvencionalno gledište odnosno vrednovanje posljedica postupaka. U teleološkom prosuđivanju ljudskog djelovanja polazi se od posljedica djelovanja i na temelju toga se vrednuje njegova prihvatljivost odnosno neprihvatljivost. Etičko vrednovanje postupaka, principa kojima se subjekt djelovanja u tomu vodi, subjektivnih osobina i svega što je povezano s prosuđivanim djelovanjem, podliježe etičkom vrednovanju polazeći od posljedica djelovanja kao izravnoga pokazatelja ispravnosti toga djelovanja. Stoga se postupci vrednuju s obzirom na posljedice, bilo da je riječ o postupcima pojedinca ili društva i njegove kulture (Berčić, 2008, 363).

Socijalna okolina negativno reagira na ovakav čin u kojem odrasli koriste djecu i pretvaraju ih u objekte ili subjekte prosjačenja. Kritički promatrajući posljedice toga čina, ne može ga se drugačije vrednovati nego kao negativnu pojavu čije loše posljedice upućuju na nj kao etički neprihvatljivo ponašanje. Zbog toga, aktivnost prosjačenja ne može opravdati ni kulturološki ni bilo koji drugi aspekt. U suvremenom društvu teži se dobru, kako pojedinca tako i zajednice. Dobro je ono što je korisno i pojedincu i zajednici, ono što ne ide nauštrb ni jednoga ni drugoga. Pojam utilitarizma u etici označava povećanje dobrobiti za sve, nastojanje zadovoljavanja potreba koji će voditi boljem životu. Prema utilitaristima etički ispravno djelovanje sastoji se u nastojanju da ljudima bude bolje, da žive sretnije (Berčić, 2008, 364). Socijalna okolina želi zaštititi djecu koja ne zaslužuju ovakvo tretiranje u kojem izostaje njihova životna sreća. U interesu odgoja je i potreba da se svako dijete intrinzično osjeća dobro, želi im se pružiti mogućnosti za aktivnim sudjelovanjem u široj socijalnoj zajednici i uživanje temeljnih prava. Kroz etički senzibilizam okolina ne dopušta da se iskorištavanje djece pokuša opravdati pripadnošću nekoj kulturi i čuvanjem te tradicije. U svakom ljudskom djelovanju u odnosu prema djeci mora se prožimati dobrobit i korist za samo dijete. Važno je istaknuti da navedenim činjenicama socijalna okolina ne želi diskriminirati Rome, već uspostaviti integraciju te kvalitetniji život prvenstveno njihove djece. Hrvatić

(2004, 375) navodi da socijalna integracija nije odbacivanje romske posebnosti i njihova etničkog identiteta već njihovo prihvaćanje i uključivanje u aktivnu društvenu zajednicu. Stoga je jedino uz pomoć države i društva moguće poboljšati socioekonomski status Roma i ostvarivanje specifičnih manjinskih prava kojima bi se zaustavio i sam aspekt prosjačenja. Također, Hrvatić (1996, 918) ističe potrebu za interkulturalnim odgojem i obrazovanjem romske djece koje može imati ključno značenje u oblikovanju nacionalnog etničkog identiteta. Stavlja se naglasak na interkulturalno obrazovanje sve djece i mladeži. Pri tome se ne misli samo na poučavanje o drugim kulturama već postizanje ravnoteže u odnosima među pripadnicima različitih kultura.

Razumijevanje i ponašanje u skladu s interkulturalnosti, stječe se i uči. Djeca sama po sebi nemaju predrasude, mnoge od njih prema drugim kulturama stekli su od strane odraslih. Svrha interkulturalnog obrazovanje jest otvoriti dječje vidike za uvažavanje i prihvaćanje onoga koji je drukčiji, a ne da se samo prepuste i budu unutar okvira starog naslijeđenog etosa (Ninčević, 2009, 63).

2.2. Život romske djece u Republici Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj, a posebice u gradu Zagrebu velik dio romske djece susreće se svakodnevno po ulicama, trgovima, na semaforima, ispred crkvi i drugih vjerskih objekata, u vozilima gradskoga prijevoza i na ostalim mjestima javnih prostora. Svi oni najčešće rade isto, prose. Životnu svakodnevnicu provode na ulici, obiteljski dom je neadekvatan, a higijenski uvjeti zanemareni. Kako bi se promijenila perspektiva takvog načina života Roma i postiglo njegovo poboljšanje, nužan preduvjet je obrazovanje djece. Za promjene i važnost odgoja i obrazovanja romske djece potrebno je osvijestiti njihove skrbnike o važnosti pristupa odgoju i obrazovanju. Prema Ustavu Republike Hrvatske, Ustavu zakona o pravima nacionalnih manjina te Zakonu o odgoju i obrazovanju, romska djeca imaju pravo na odgoj i obrazovanje od predškolske dobi na jeziku i pismu svoje nacionalne manjine. Romska djeca do sada nisu sustavno uključena ni u jedan model odgoja i obrazovanja na svom jeziku, jer odrasli Romi takvo nešto nikada nisu ni zatražili. Ipak dio romske djece po svojim

sposobnostima zadovoljava uvjete i stoga su uključena u odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske, ali na hrvatskom jeziku. Ostala djeca koja i ispunjavaju uvjete pohađanja sustava, izostaju iz odgoja i obrazovanja zbog toga što dolaze iz socijalno i materijalno deprivirane sredine i ne poznaju službeni jezik Republike Hrvatske. Osnova za zaštitu djece od čina prosjačenja jest njihovo uključivanje u državni sustav odgoja i obrazovanja. Na taj bi se način promijenili njihovi životni pogledi koji bi im osvijestili njihove mogućnosti. Odnosno, da se mogu obrazovati, da to zaslužuju i da teže boljem razvitku svojih životnih mogućnosti. Time bi se osiguralo smanjenje diskriminacije u odnosu na njihov način života, oslabilo njihovo marginaliziranje u društvu, a romskoj djeci bi se povećale mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja u društvu i postizanju kvalitetnijih ishoda života u budućnosti. Osim poticanja na uključivanje u redovne programe dječjeg vrtića u Republici Hrvatskoj, verificirani su programi istovrsni redovnom vrtiću za romsku djecu, kraći programi u trajanju od tri sata dnevno, godina predškole i slično. Uz usvajanje jezičnog i općeg znanja, romskoj djeci pruža se i mogućnost savladavanja praktičnih životnih znanja i vještina (Vlada Republike Hrvatske, 2003, 30-32).

3. Dostupnost ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja djeci u ranjivim skupinama

Prema temeljnom Nacionalnom kurikulumu svako dijete bez obzira na svoj identitet, rasu te fizičko i mentalno zdravlje ima pravo na kvalitetan pristup odgoju i obrazovanju. U posljednje vrijeme rastu prepreke u dostupnosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja djeci pripadnicima etničkih manjina i onih koji dolaze iz siromašnih obitelji. Teži se omogućiti pristup visokokvalitetnim ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja svoj djeci kako bi se smanjio rizik od ranog napuštanja školovanja, što bi pridonijelo borbi protiv rizika siromaštva i socijalne isključenosti (Vijeće Europe, 2011, prema Lazzari i Vandenboeck, 2014, 15). Ukoliko su djeca etničkih nacionalnih manjina i ona siromašna uključena u sustav odgoja i obrazovanja radi se o manje kvalitetnijim ustanovama, za razliku od onih koje pohađaju njihovi "bogatiji" vršnjaci. Važno je istaknuti da najčešće država sufinancira boravak i uključivanje siromašnije djece u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, no oni ipak izostaju iz tog sustava. Pri tom velika činjenica koja koči uključivanje djece jest sama njihova obitelj koja ne pokazuje ponekad zainteresiranost za njihovo uključivanje. Također, imigrantske i siromašne obitelji često nemaju pristup podacima, proceduri i upisu u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Velika razina jezičnih i kulturnih barijera ograničava dostupnost ustanova, što je vidljivo kod romskih zajednica. Roditelji romske djece često su naišli na diskriminaciju, što je stvorilo nepovjerenja u vlast i ustanovu, a time ograničilo dječji pristup odgoju i obrazovanju (Organisation for Security and Cooperation in Europe, 2010, prema Lazzari i Vandenboeck, 2014, 16). Lazzari i Vandenboeck (2014, 16) navode pet ključnih kriterija kojim bi se dostupnost ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja dovela u ravnotežni položaj jednak za sve. S obzirom na materijalni i imovinski status djece u ranjivim skupinama, ustanove predškolskog odgoja najčešće im nisu dostupne zbog udaljenosti na kojoj se nalaze. Zbog takvog načina života njihovi roditelji nisu mobilni. Stoga kao prvi kriterij ističe se sama dostupnost ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, koja bi se postigla otvaranjem kvalitetnih predškolskih ustanova u kvartovima i mjestima u kojima žive ranjive skupine djece.

Djeci iz ranjivih skupina u nekim je slučajevima omogućen besplatan pristup odgojno-obrazovnim ustanovama ili barem usklađen s roditeljskim primanjima. Ipak usprkos tome mnogi i dalje nisu uključeni u sustav odgoja i obrazovanja. Pristupačnosti je važan kriterij na kojem bi se trebalo raditi, mnoga djeca nemaju mogućnost pristupa ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Ključni čimbenici zbog kojih djeca iz ranjivih skupina izostaju iz odgojno-obrazovnog sustava su jezične prepreke, birokratske procedure, liste čekanja, prioriteti i sl. Sve to može nenamjerno isključiti djecu iz ranjivih skupina iz cjelokupnog sustava odgoja i obrazovanja. Potrebno je osvijestiti roditelje djece u ranjivim skupinama da su ustanove predškolskog odgoja korisne, da podržavaju kvalitetniji rast i razvoj njihove djece i pružaju im bolje i veće mogućnosti za uključenje u društvo. Kriterij korisnosti uključivanja djece u odgojno-obrazovni sustav odnosi se i na praktična pitanja kao što su fleksibilno radno vrijeme vrtića. Primjerice, fleksibilno radno vrijeme ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja omogućilo bi roditeljima djece iz imigrantskih obitelji, koji rade na manje kvalificiranim poslovima, slabije plaćenima i s neodređenim radnim vremenom, da upišu svoju djecu u vrtić i tako ih potaknulo na bolje uključivanje i sebe i djece u društveni sustav. Nadalje, način upravljanja ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja mora biti usmjeren i koristan za različite roditeljske potrebe i za lokalnu zajednicu. Nužno je omogućiti roditeljima da izraze svoje potrebe i da se sustav rada ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja oblikuje prema njihovim potrebama i potrebama njihove djece. Posljednji kriterij odnosi se na usklađenost ponude ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja s očekivanjem i viđenjem roditelja djece polaznika te ustanove. Ustanove koje uključuju roditelje i lokalne migrantske zajednice u procese odlučivanja, donošenja novih rješenja i prijedloga, te ako ističe potreba obuke djelatnika iz manjinskih skupina, značajno se pridonosi uspješnom privlačenju djece u predškolske ustanove i promicanju njihova sudjelovanja bez obzira na njihov identitet, imovinski i materijalni status (Lazzari i Vanderboeck, 2014, 16-17).

3. 1. Stvaranje kvalitetnog okruženja za rast i razvoj svakog djeteta bez obzira na njegov društveni i imovinski status

Romska djeca pripadaju najranjivijoj skupini djece, izložena su siromaštvu i životu ulice, zbog čega ih se poučava da prose kako bi preživjela. Njihovo uključivanje u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja osvijestilo bi im mogućnost boljeg života, a time bi se smanjila njihova izloženost životu ulice i svim opasnostima kojima s kojima se tamo susreću. UNICEF je 2013. godine podržao program za inkluziju djece s teškoćama u razvoju te djece romske nacionalne manjine u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Program provodi pučko otvoreno učilište „Korak po korak“ u trima hrvatskim županijama: Sisačko-moslavačkoj, Šibensko-kninskoj i Vukovarsko-srijemskoj. Pozitivan ishod ovoga programa značajno je vidljiv u Dječjem vrtiću „Kosjenka“ u Vinkovcima. Na početku uključivanja romske djece u ustanovu romska su djeca radi adaptacije u tom vrtiću činila posebnu skupinu u trajanju od dva mjeseca. Nakon toga su integrirana u redovne programe. Ravnateljica vrtića u izvješću o rada ustanove ističe pristup u kojem se uvažava vrijednost svakog djeteta bez obzira na njegove različitosti. Da bi umanjili jezične barijere i povećali međusobno razumijevanje i uvažavanje među djecom, zaposlena je romska asistentica. Problem na koji su naišli u radu bila je udaljenost vrtića od mjesta prebivališta djece, te velik broj djece iz jedne obitelji. Stoga su organizirali prijevoz za romsku djecu, što je dodatno potaknulo romske roditelje da uključe svoju djece te da steknu povjerenje u rad i kvalitetu ustanove. Povećao se partnerski odnos djelatnika vrtića i roditelja, što je nužna pretpostavke za dobar napredak djece i njihovo buduće obrazovanje koje je ključ uspješnog života (UNICEF Hrvatska, 2014).

Pučko otvoreno učilište „Korak po korak“ u suradnji sa Mrežom podrške romskoj djeci REYN – Hrvatska objavili su brošuru pod nazivom "Vrtić za sve! Gradimo zajednicu koja omogućuje jednake šanse za svako dijete" kojom žele osvijestiti odgajatelje, učitelje i cjelokupno društvo o važnosti uključivanja romske djece u programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Želi se istaknuti da će obrazovanje izvući djecu iz siromaštva i ne dozvoliti da život provode na ulici moleći novac i hranu. Prema brošuri glavni razlozi zbog kojih treba djecu uključivati u

programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja jest taj što je njihovo ljudsko pravo prvenstveno pravo na obrazovanje i na razvoj njihovih punih potencijala.

Rano obrazovanje omogućuje jednake mogućnosti za postizanje uspjeha u daljnjem školovanju, što će u budućnosti rezultirati pozitivnim ekonomskim ishodom za sveukupno društvo. Ipak ostaju vidljive brojne prepreke zbog kojih romska djeca nisu uključena u rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Pri upisu u vrtić prednost imaju djeca zaposlenih roditelja, a budući da većina romskih roditelja nije zaposlena njihova djeca bivaju isključena. Mnogi od njih nemaju pristup relevantnim informacijama: kako, gdje i kad bi njihova djeca mogla biti uključena u odgojno-obrazovni sustav. Budući da su romska naselja najčešće izolirana, u slabo pristupačnim krajevima, udaljenima od drugih naselja s pripadajućom infrastrukturom, uključivanje njihove djece u odgojno-obrazovni sustav odmah nailazi na te poteškoće svagdanjega pohađanja ustanova. Mnoge ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja provede segregaciju unutar vrtića, odnosno romsku djecu ne integriraju u skupine s ostalom djecom već organiziraju posebnu skupinu koju čine samo romska djeca, čime se već na samom početku čini velika pogreška. Velika većina romske djece, a i njihovi roditelji, nemaju osobne dokumente koji su nužni da bi im se omogućio pristup ustanovama i radu obrazovne organizacije. Zablude, predrasude i diskriminirajuća postupanja prema Romima ograničavaju njihove mogućnosti da izađu iz zamke siromaštva, a glavni preduvjet da bi se uklonilo i siromaštvo i sve predrasude jest obrazovanje. Upravo bi njihov pristup odgoju i obrazovanju bio prvi korak koji bi im omogućio i povećao priliku za kvalitetan budući život (Pučko otvoreno učilište „Korak po korak“, 2015).

Čovjek ne može opstati bez znanja, koje se u najvećoj mjeri stječe putem sustava odgoja i obrazovanja. Stjecanje znanja i vještina temeljna je ljudska potreba i ključ njegove egzistencije. Sve to izgradit će pojedinca da bude potpuna osoba te da živi dostojanstven život. Kod pojedinca važan je razvoj onih sposobnosti koje će ga izdvajati u odnosu na druga živa bića. Odgojem i obrazovanjem razvijat će se intelektualne i moralne ili etičke vrline (Golubović, 2010, 609-610).

3.2. Etika i uloga odgojitelja u institucijama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u promicanju dječjih prava i jednakosti

Tijekom djetetova boravka u institucijama predškolskog odgoja odgajatelj je odgovoran za organiziranje i vođenje aktivnosti koje će poticati djetetove individualne sposobnosti te utjecati na njegov cjelokupan rast i razvoj. On stvara poticajnu okolinu te usklađuje razinu odnosa među djecom (Knežević, Markočić, 1991, 7). Djeci koja odrastaju u teškim uvjetima institucije ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja omogućuju boravak u poticajnom okruženju koje mu omogućuje nepredvidiva postignuća. Dijete koje možda dotad nije bilo u središtu ničije pažnje, sad postaje ono prema kojem je sve usmjereno. Odgajatelj dijete promatra kao individuu koja je aktivan čimbenik vlastitog razvoja. Njegova je uloga poticati dijete da razvija svoje potrebe, budi interese, gradi nove spoznaje te ostvaruje puni potencijal svoje osobe (Mlinarević, 2004, 117). Djecu koja čine ranjive skupine teži se uključiti u sustave odgoja i obrazovanja koji će u njihovu ranom djetinjstvu potaknuti zdrav razvoj. Boravak u takvom okruženju omogućuje mu cjelovito obrazovanje, razvoj interkulturalnog dijaloga i oblikovanje kritičkoga mišljenja koje će mu omogućiti razvijanje moralno-etičkih stavova zrele osobe. U odgoju djece etika ima ključnu ulogu. Ona teži zaštititi djetetova dostojanstva, očuvanju njegove posebnosti i stvara pozitivna uvjerenja koja su uvjet vođenja kvalitetnog života.

Suvremeno društvo opisuje se kao pluralističko pri čemu se stvaraju brojne predrasude i diskriminacije. Upravo radi toga etičko obrazovanje i učenje o vrijednostima kod djece od najranije dobi budi svijest o odgovornosti za svoja djela i njihove posljedice, suosjećanje s onima koji su uključeni u ta djelovanja i razmišljanje o moralnom vrednovanju svoga djelovanja. Etika budi svijest i oživotvoruje vrijednosti koje trebaju vodit život svakog pojedinca. Ako je dijete odgajano u etičkim načelima, steći će sposobnosti koje će pridonijeti životu bez predrasuda i diskriminacije, a isto tako omogućiti savladavanje neetičkih stavova i praksi na koje može naići (Ćurko i sur., 2015, 4-5).

Rad odgajatelja zahtjeva visoku razinu etičnosti. Etičkim kodeksom propisane su norme i pravila ponašanja koje profesija smatra poželjnim i prihvatljivim (Blanuša

Trošelj, 2014, 6). Samo onaj odgajatelj koji sam razumije etično i moralno djelovanje moći će isto osvijestiti kod djece. Moralni odgoj i obrazovanje podrazumijeva dva ključna zadatka i pristupa. Prvi koji se može nazvati moralnom socijalizacijom odnosi se na zadatak da djeca njeguju vrline i vrijednosti koje ih čine dobrim ljudima. Druga zadaća moralnog obrazovanja je pružiti djeci intelektualne resurse koje će im omogućiti donošenje odgovornih prosudbi o pitanjima moralne važnosti (Nord, Haynes, 1998, 9. poglavlje). Metodom učenja moralnoga donošenja odluka djeci će se na različite, njima primjerene i zanimljive načine, osvijestiti što je moralno dobro. Pri tom se stavlja naglasak na vrednovanje postupaka pri odlučivanju i uviđanju mogućih posljedica, te poštivanju prava, ravnopravnosti i jednakosti sviju. Odgajatelj potiče djecu u razmišljanju i svjesnosti svojih odluka te kreira aktivnosti u kojima će se djeci buditi njihova moralna svijest. Aktivnosti uvijek moraju biti usklađene s moralnom zrelošću djece s kojom se radi. Teme koje odgajatelja nadahnjuju za osmišljavanje dnevnih aktivnosti, potječu iz svakodnevnih situacija koje nastaju unutar skupine.

Primjer iz prakse kojim se u djece neizravno budi moralna svijest i potiče ih se na donošenje ispravnih odluka jest i sljedeća radionica primjerena djeci od pete do sedme godine. Svakom djetetu unutar skupine podijeli se znak "STOP", koji im je najčešće poznat kao prometni znak i znak kojim policija zaustavlja vozače automobila koji voze prebrzo. U ovom slučaju djeca će zaustavljati ponašanje koje nije dobro. Odgajatelj prethodno pripremi priču koja opisuje određenu situaciju, a akteri se u njoj ponašaju pozitivno ili negativno. Djeci je zadatak nakon što odgajatelj pročita rečenicu koja opisuje negativno ponašanje podignuti znak "STOP" ili viknuti "STOP". Ne ostaje se samo na podizanju znaka, nego dijete tad treba reći zašto je diglo znak i objasniti što nije bilo dobro. Na taj način prepoznaje se da je dijete stvarno slušalo priču, razumjelo situaciju i s razlogom podiglo znak.

Zatim se može postaviti pitanje „Zašto takvo ponašanje nije bilo dobro?” Prilikom odgovaranja na pitanja djeca se mogu međusobno nadopunjavati te po završetku obrazloženja odgajatelj može reći da svi koji se slažu podignu ruku u zrak. Također treba pružiti priliku svakom djetetu da iznese svoje mišljenje i obrazloženje nekog ponašanja. Može ih se pitati kako bi se oni ponašali u određenoj situaciji, što bi napravili, kako bi se osjećali, na taj način pridonijelo bi se i razvoju empatije (Ćurko

i sur., 2015, 54). Vrednovanje moralno dobrog ponašanja pridonijet će smanjenju diskriminacije i netolerancije među djecom. Prije nego što krene s vrijeđanjem ili odbacivanjem drugog djeteta, jer je različito, dijete će promisliti kako bi mu bilo da se tako neko ponaša prema njemu.

Važno je napomenuti da je ključ za međusobno uvažanje među djecom bez obzira na različitost, usklađenost razmišljanja koje se njeguje unutar predškolskih ustanova s obiteljskim domom. Nastoji se na razne načine pridonijeti uključivanju djece iz ranjivih skupina u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Posebice za djecu koja djetinjstvo provode na ulici i u siromaštvu omogućiti život koji zaslužuje svako dijete. Odgajatelj ima važnu ulogu da pridonosi zadovoljnom osjećaju svakog djeteta. On mora reagirati na bilo kakav oblik diskriminacije koji se može uputiti djetetu jer je različito. Različitost ne označava ništa drugo nego posebnost i vrijednost djeteta sa svim njegovim osobinama. Svako dijete u sebi ima ljubav za druge, a to mu treba samo dopustiti da pokaže. Djeca koja su dio djetinjstva provela na ulici i potom bila uključena u institucije odgoja i obrazovanja, realno je da će im trebati određeno vrijeme adaptacije. Zato je važno da grupa u koju dolaze bude etički osviještena s razvijenim osjećajem za druge.

Moralni odgoj u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju ostvaruje se usvajanjem znanja koja oblikuju stavove, mišljenja, vrijednosti te uvjerenja prema kojim pojedinac treba djelovati. Na taj način djeca od najranije dobi stječu naviku moralnog ponašanja i potrebe za vrednovanjem svojih postupaka. Moralni odgoj pruža pojedincu mogućnost izgradnje sebe kao moralnog subjekta koji misli, osjeća, odgovara zahtjevima moralnog društva te uspješno pravi razliku između dobra i zla (Jukić, 2013, 414). Odgajatelja kroz rad vodi etička odgovornost prema djeci kao jedinstvenom i vrijednom biću. Njegova odgovornost očituje se u pružanju skrbi i obrazovanja u adekvatnim uvjetima kojeg karakteriziraju sigurnost, zdravlje, visoka razina higijene i bogatstvo materijala. Sve to prilagođeno je svakom djetetu, poštujući njegove individualne razlike odgajatelj podržava razvoj i istraživanje okoline svakog djeteta koje će pridonijeti kvaliteti njegova života, igri i suradnji s drugom djecom (National Association for the Education of Young Children, 2011, 2).

4. Sociološki pogled i etička dilema s obzirom na sudjelovanje djece u prosjačenju

Susretanje djece na ulicama kako prosjače globalna je problematika. Mnogi u težnji suzbijanja toga čina prijavljuju takav slučaj državnim vlastima koje bi morale djelovati putem svojih raznih institucija. Ipak, čin prosjačenja kao da je postao aktivnost koja iz dana u dan raste te unatoč zakonskim odredbama i sankcijama za taj čin on i dalje ostaje globalna pojava, a njezino suzbijanje nedostižno. Socijalna okolina svakodnevno promatra djecu na ulici kao glavne subjekte ili objekte čina prosjačenja. Reakcije prolaznika ovise o karakteristikama, osobinama i uvjerenjima samog pojedinca koji promatra taj čin. Vlastita uvjerenja vode pojedinca u donošenju odluke kako djelovati u tom kontekstu.

Čovjek ne može pobjeći od svojih misli i uvijek ga prati zaokupljenost nekim životnim situacijama o kojima promišlja. Prema intrinzičnim životnim vrijednostima djeluje i prosuđuje ispravnost vlastitih postupaka. Svaki postupak mora biti na razini moralnog čina, a sama ispravnost čina očituje se kroz tri stavke: prosudbu, odluku te izvedbu (Čović, 2011, 12). Svaki pojedinac unutar društva na ovakav čin reagira individualno. Ipak postoje dvije ključne reakcije, odnosno razmišljanja. Prva se odnosi na reakciju pojedinca koji duboko osjeća težinu života djeteta. Ne može ostati ravnodušan na dječji pogled koji samo traži način kako da preživi dan. Tad se u čovjeku budi savjest, dvojbe te mnoga promišljanja kako djelovati, a pritom ostati u okvirima moralno dobrog djelovanja. „Kada govorimo o moralnom dobru, ne mislimo samo na spoznaju što je dobro, već i na obavezu da se dobro uozbilji, da se dobro djeluje“ (Čehok, 1997, 40). Unutar nas postoji savjest koja djeluje kao alarm koji podsjeća na obavezu prosuđivanja djelovanja. Odnosno je li pojedinac sagledao cjelokupnu situaciju onako kakva ona doista jest, je li situacija stvarna ili pruža zabludu da će djelovanje pojedinca učiniti promjenu kakvoj teži (Čehok, 1996, 34-35).

Imati čistu i ispravnu savjest ujedno znači i ispunjenje ljudske svrhe postojanja. Ona vodi život pojedinca podsjećajući ga na stalnu težnju za dobrim uz senzibilitet za moralno dobro i moralne vrijednosti. Savjest je čin koji omogućuje pojedincu da spozna moralne norme i vrijednosti, odnosno spoznaja što je u jednoj situaciji dobro i

što trebamo činiti (Devčić, 1996, 119). Dakle, prema iznesenom pojedinac djeluje moralno dobro jer pomaže djetetu u neoprili, smatra da više od toga nije u njegovoj moći kako bi zaštitio to dijete na ulici. Njegova savjest je čista. Ali, postoji i druga strana. Smatra li se čovjek, nečovjekom ako je ignorirao dijete na ulici ili krije li se tu još dublja problematika tog čina? Vidjeti dijete kako prosi na ulici u pojedincu izaziva etičku dilemu. Ona nastaje kada su ispred pojedinca stavljene dvije moralno ispravne opcije i uključuju praćenje pravila (Ray i Littlehale, 2015). Postavlja se pitanje hoće li samo dijete doista imati korist od novca koji je isprosilo cijeli dan. U glavnom gradu Republike Hrvatske djeca koja su uključena u čin prosjačenja i provode dane na ulicama proseći, najčešće su praćeni pogledima odraslih nekoliko metara iza njih. Njihovi skrbnici igraju na kartu empatije građana. Upravo taj način na koji oni prate djecu jesu li i koliko isprosili tijekom jednog dana, označava sumnju u njihov doista teški život i upućuje na postojanje organiziranog prosjačenja. Godine 2011. tadašnji predsjednik udruge Romi za Rome Bajro Bajrić ističe kako prosjačenje iz životne potrebe više ne postoji već je postao organiziran posao koji krši prava djece. Prosjačenje vode kamatari unutar romskih naselja, od roditelja koji im ne mogu vratiti novac uzimaju djecu koja donose dnevne prihode s ulice i otplaćuju obiteljske dugove. Sama djeca od toga nemaju ništa. Nadalje, Bajrić u izvješću ističe kako je u proučavanju tog problema osobno spoznao da djecu prevoze iz Đurđevca do Zagreba te raspodjeljuju djecu po gradu i tramvajima. Neku je djecu policija u civilu privela upravo zbog samog čina prosjačenja. Djeca tada završe u Centru za prihvata djece i mladeži u Dugavama (Zagreb), ali bez pretjeranog zadržavanja (Bogdanić, 2011).

Sagledavši uključenost djece u prosjačenje iz ove perspektive u pojedincu raste ogorčenost zbog nemoralnog ponašanja organizatora tog čina prema djeci. Pri tom se otvara mogućnost zaustavljanja tog kruga prosjačenja, ako bi društvo prestalo reagirati na djecu prosjake i ne bi im više davalo novac. Tad bi možda čin organiziranog prosjačenja bio zaustavljen, jer bi postao neučinkovit. Na taj način organizatori ne bi imali prihoda, upućivanje djece na ulice ne bi imalo smisla jer bi društvo postalo u potpunosti imuno na dječju ispruženu ruku. Sve to pridonijelo bi zaštiti djece i očuvanju njihova dostojanstva.

Etička dilema pojedinca ostaje u unutarnjoj borbi podjele mišljenja. Dati novac djeci jer pojedinac ne može ostati ravnodušan na dječji tužan pogled i ispruženu ruku, lice koje odaje gladno, siromašno i žalosno dijete. Druga strana opisuje činjenicu ako pojedinac daje novac djetetu, pri tom hrani samo čin prosjačenja i nikoga drugog. Ono što ostaje je očito vječno pitanje što je tu ispravno. Ne treba čovjeka suditi ako daje novac djeci jer time pospješuje njegov čin, jer čovjek je prvenstveno čovjek. Polazeći od sebe smatra da je napravio dobro djelo jer ne zna stvarnu životnu pozadinu toga djeteta. Prema tome on je prvenstveno valjan čovjek jer je učinio dobro. Etička valjanost obuhvaća čovjeka kao cjelokupno biće, sa svim njegovim osobinama i obvezama (Fuček, 1979, 242). Čovjekova životna obaveza je u pomaganju drugima. Stoga je najbolji oblik na koji će se pomoći djeci koja prosjače da im se izravno kupi hrana, a ne da im se daje novac. To je zapravo način koji skida krinku lažnog prosjaka. U slučaju ako odbije pomoć u vidu prehrane i uporno želi samo novac, očito je da se radi o lažnom izazivanju suosjećanja prolaznika.

Društvo bi možda trebalo kolektivno krenuti razmišljati na takav način. Ponuditi hranu umjesto novca. Na taj način prepoznala bi se stvarna potreba pojedinaca koji žive u siromaštvu i kojima je prosjačenje stvarni prihod za prehranu u borbi za egzistenciju. Ilustracija turističke agencije u Južnoj Africi pozitivan je primjer socijalne osviještenosti i težnje za njezinim povećanjem o problematici prosjačenja u kojem su djeca glavni akteri, ali isto tako i u kontekstu iskorištavanja djece putem toga čina. Ističe se da pružanje novca djeci na ulici samo dublje uvlači djecu u život ulice. Isto tako dobro je imati na umu da i hrana uz novac, koja se pruža djeci, samo potiče njihov život na ulici izvan obiteljskoga doma te izostanak iz sustava odgoja i obrazovanja. Djeca su sklona zlouporabi opojnih sredstava, a s godinama okreću se sve više kriminalnim ponašanjima. Najveći prihod i najbolji način kojim će se pomoći djeci jest doniranje novca u organizacije koje se bave zaštitom života djece (Plattenberg bay Tourism, 2014).

Navedeni naputci i činjenice vrijede na globalnoj razini. Njihovim isticanjem, socijalna okolina postala bi osviještena za razumno djelovanje odnosu na prosjačenje, što bi pridonijelo njegovu suzbijanju. Teško je generalizirati i tvrditi da svoj djeci na ulici novac, odnosno hrana nisu potrebni da prežive. Zato je pružanje

materijalnih i/ili novčanih sredstava organizacijama i udrugama koje se bave zaštitom dječjih prava glavna smjernica kako se djeci uistinu može pomoći.

Zaključak

Uključenost djece u prosjačenje globalna je problematika izazvana siromaštvom i nepovoljnim životnim uvjetima. Neka se djeca svojevolumno odlučuju na život ulice i prihvaćaju prosjačenje kao glavni izvor egzistencije, dok su s druge strane mnoga djeca izmanipulirana od strane odraslih te pritom prisiljena provoditi dane na ulici tražeći novac od prolaznika. Državna tijela nisu imuna na ovaj čin, ali i sama zastarjelost Zakona o javnom prekršaju reda i mira u Republici Hrvatskoj upućuje ne nedovoljno pridavanje pažnje ovoj aktivnosti. Djeca ne mogu biti kažnjavana za ovaj čin, stoga sankcije snosi roditelj ili staratelj, ako se dokaže da je dijete bilo prisiljeno prosjačiti na javnim mjestima. Iz godine u godinu pravobraniteljice Republike Hrvatske za zaštitu djece u ranjivim skupinama u svojim izvješćima navode nužnost suzbijanja ovoga čina u svrhu zaštite dječjih prava i potrebe za osiguravanjem kvalitetnoga života svoj djeci. Valja istaknuti da je taj problem očit na razini države Republike Hrvatske na svim razinama društva. Zajedno se teži djelovati u suzbijanju toga čina koji je učestao i koji se kosi sa svim dječjim pravima i cjelokupnim kvalitetnim životom kakav zaslužuju sva djeca.

Problematika toga čina postaje dublja s činjenicom da je pripadnici romskih nacionalnih manjina žele opravdati kulturološkim aspektom. Svaki pojedinac djeluje u skladu s uvjerenjima, mišljenjima i običajima onoga društva i one kulture kojima pripada. Stoga se upravo moralnost i nemoralnost nekog čina vrednuju prema unutarnjim vrijednostima neke kulture (Klopota, 2014, 88). Etički relativizam opravdava svaki čin, poštujući kulturu u kojoj je taj čin običajan (Žitinski, 2008, 259). Ipak šira socijalna okolina odbacuje ovakvo stajalište jer je primaran cilj zaštita i skrb djece. U tom slučaju nije riječi o napadu na identitet Roma niti o rušenju njihovih svjetonazora već se prvenstveno vrednuju posljedice koje proizlaze iz čina prosjačenja (Berčić, 2008, 363).

Djetinjstvo djece koja su izložena prosjačenju odstupa po mnogim značajkama od djetinjstva djece koja odrastaju u uvjetima obiteljske i socijalne zbrinutosti. Preduvjet za kvalitetniji budući život jest uključivanje djece u sustav odgoja i obrazovanja. Djeca romskih nacionalnih manjina rijetko se uključuju, a ukoliko se i uključe slijedi rano napuštanje odgojno-obrazovnih institucija. Vođeni uvjerenjima svoje kulture

koja im je predodređena, slijede životne vrijednosti koje se kose s pravima djece i ugrožavaju njihov razvitak u široj društvenoj sredini u kojoj bi im se mogli pružiti bolji uvjeti za budućnost. Ipak, valja istaknuti da se u Republici Hrvatskoj sve više radi na uključivanju romske djece u sustav odgoja i obrazovanja, počevši s ranim odgojem i obrazovanjem. Uz potporu UNICEF-a, Pučko otvoreno učilište "Korak po korak,, pokrenulo je program za inkluziju djece s teškoćama u razvoju te djece romske nacionalne manjine u dječje vrtiće. Program je pokazao postojanje pozitivnih odnosa među djecom bez diskriminirajućeg ponašanja (UNICEF, 2014).

Boravak djece u ranjivim skupinama u ustanovama ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja omogućuje im etičko obrazovanje i pruža mogućnost odrastanja u etički zrelu osobu. Etika teži zaštititi djetetova dostojanstva te očuvanju njegovih posebnosti kao individualnog bića. Dijete koje je kroz odgoj vođeno etičkim načelima pridonijet će razvoju njegova zdravog razmišljanja bez predrasuda i diskriminacije, a isto tako jačat će pojedinca da bi se mogao što bolje sučeljavati s takvim izazovima (Ćurko i sur., 2015, 4-5). Veliku odgovornost snosi odgajatelj koji provodi vrijeme s djecom tijekom njihova boravka u ustanovama ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja. Teži se od najranije dobi osvijestiti djecu o moralnim i etički ispravnim djelovanjima. Da bi odgajatelj bio uspješan u tom važno je da sam razumije etično i moralno djelovanje (Nord, Haynes, 1998, 9. Poglavlje), te da je njegov rad karakteriziran visokom razinom etičnosti (Blanuša Trošelj, 2014, 6).

Promatrajući djecu koja su uključena u prosjačenje, svaki pojedinac reagira individualno. Dok se, s jedne strane, u pojedincu budi grižnja savjest ako nije pomogao djetetu koje je od njega zatražilo pomoć, s druge strane, se u njemu javlja promišljanjem da je možda riječ o organiziranom prosjačenju koje se ne bi smjelo podržavati davanjem novca djeci. Krug organiziranoga prosjačenja sve se više širi i organizatori su sve dosjetljiviji u načinima i oblicima kojima iskorištavaju djecu. Najveća moć u suzbijanju toga čina je upravo u društvenoj sredini. Djeci se ne pomaže ako im se pruža novac, već suprotno samo ih se potiče na njihov ostanak na ulici. Stoga je o fenomenu uključenosti djece u prosjačenje nužno osvijestiti društvenu sredinu, kako bi zajedno s državnim tijelima što uspješnije djelovalo i unaprijedilo usuglašene oblike u suzbijanje prosjačenja u koje su uključena djeca i postiglo njihovu što veću zaštitu od takve zloporabe.

Literatura

- Berčić, B. (2008). Utilitarizam. *Filozofska istraživanja*, 28(2), 363-377. <https://hrcak.srce.hr/27865>.
- Blanuša Trošelj, D. (2014). Na putu ka profesionalnoj etici odgojitelja. *Dijete, vrtić, obitelj – časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 20(75), 6-8. <https://hrcak.srce.hr/159072>.
- Bogdanić, S. (2011). Romska djeca prosjaci. *Život na semaforu*. (18.02.2011) <https://www.dw.com/hr/romska-djeca-prosjaci-zivot-na-semaforu/a-14847528-0> (05.08.2018).
- Consortium for Street Children (2018). About street connected children. <https://www.streetchildren.org/about-street-connected-children/> (03.06.2018).
- Čehok, I. (1996). *Etika: Čovjek – biće susreta: udžbenik etike za 1. razred srednje škole i gimnazije*, Zagreb: Školska knjiga.
- Čehok, I. (1997). *Etika 3: udžbenik za 3. razred*, Zagreb: Školska knjiga.
- Čehok, I. i Koprek, I. (1996). *Etika. Priručnik jedne discipline*, Zagreb: Školska knjiga.
- Čović, A. (2011). Pojemovna razgraničenja: moral, etika, medicinska etika, bioetika, integrativna bioetika. U: Čović, A., Radonić, M. (ur.). *Bioetika i dijete. Moralne dileme u pedijatriji*. Zagreb: Pergamena – Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju, 11-24.
- Ćurko, B. i sur. (2015). Etičko obrazovanje i učenje o vrijednostima. Priručnik za odgajatelje i učitelje. http://www.ethics-education.eu/resources/ManualTeachers_HR.pdf (08.08.2018).
- Devčić, I. (1996). Određenje dobra. U: Čehok, I. i Koprek, I., *Etika. Priručnik jedne discipline*, Zagreb: Školska knjiga, 93-132.
- National Association for the Education of Young Children, (2011). Code of Ethical Conduct and Statement of Commitment. <https://www.naeyc.org/files/naeyc/file/positions/PSETH05.pdf> (15.08.2018).
- Fuček, I. (1979). Krepostan čovjek – domet i zadatak. *Crkva u svijetu*, 14(3), 235-250. <https://hrcak.srce.hr/file/133792>.

- Golubović, A. (2011). Filozofija odgoja. *Riječki teološki časopis*, 36(2), 609-624. <https://hrcak.srce.hr/file/180239>.
- Heršak, E. (1998). *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb.
- Hrvatić, N. (1996). Romi u interkulturalnom okružju. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 5(5-6), 913-933. <https://hrcak.srce.hr/31791>.
- Hrvatić, N. (2004). Romi u Hrvatskoj: od migracije do interkulturalnih odnosa. *Migracijske i etičke teme*, 20(4), 367-385. <https://hrcak.srce.hr/7060>.
- Humanium (2011). Street Children. <https://www.humanium.org/en/street-children/> (15.06.2018).
- Jojić, Lj. i Matasović, R. (2002). *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi liber.
- Jukić, R. (2013). Moralne vrijednosti kao osnova odgoja. *Nova prisutnost*, 11(3), 401-417. <https://hrcak.srce.hr/111399>.
- Kazneni zakon NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (05.07.2018).
- Kiefer, A. (2005). Prosjačenje. Mališani bez dostojanstva, (09.03.2005) http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=89 (26.06.2018).
- Klopotan, M. (2014). Kultura, ljudska priroda i moral. *Scopus: časopis za filozofiju studenata Hrvatskih studija*, 13(26), 85-123. <https://hrcak.srce.hr/file/178231>.
- Knežević, M., Markočić, M. (1991). Prijedlog programskog usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece. *Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture*, 18. lipnja 1991., 7-8, 1-22. https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/programsko_usmjerenje_odgoja_i-obrazovanja_predskolske_djece.pdf (29.07.2018).
- Koprek, I. (1996). Utemeljenje etike kao filozofske discipline. U: Čehok, I. i Koprek, I., *Etika. Priručnik jedne discipline*, Zagreb: Školska knjiga, 3-33.
- Kudrić, Ž. (2017). Kada će biti donesen novi Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira? <http://www.edusinfo.hr/DailyContent/Topical.aspx?id=30075> (4. 9. 2018.)
- Lazzari, A. i Vanderbroeck, M. (2014). Dostupnost usluga djeci iz ranjivih skupina. *Djeca u Europi – zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 6(11), 15-17. <https://hrcak.srce.hr/file/213908>.

- Milas Klarić, I. (2017) Izvješća o radu pravobraniteljice za djecu, (03.2017), <http://dijete.hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu> (03.07.2018).
- Mlinarević, V. (2004). Vrtičko okruženje usmjereno na dijete. *Život i škola*, 11 (1), 112-119.
https://bib.irb.hr/datoteka/183458.Vrtino_okruzenje_usmjereno_na_dijete.pdf (11.08.2018).
- MUP RH (2013). Operativna akcija "OLIVER", (23.10.2013), <http://zagrebacka.policija.hr/MainPu.aspx?id=170989> (17.06.2018).
- MUP RH PU zagrebačka (2016). Izvješće o stanju i kretanju sigurnosnih pokazatelja u radu Policijske uprave zagrebačke u 2015. godini.
https://www.mup.hr/UserDocsImages/PU_ZG/statistika/Izvje%C5%A1%C4%87e%202020..pdf (4. 9. 2018.)
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015).
<http://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf> (10.08.2018).
- National Association for the Education of Young Children, (2011).
https://www.researchgate.net/publication/234708209_Ethics_and_the_Early_Childhood_Teacher_Educator_A_Proposed_Addendum_to_the_NAEYC_Code_of_Ethical_Conduct. (14. 8. 2018).
- Ninčević, M. (2009). Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju. Drugi kao polazište, *Nova prisutnost*, 7(1), 59-83.
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=60935.
- Nord, W.A., Haynes, Ch.C. (1998). Chapter 9. Moral Education. U: *isti*, Taking Religion Seriously Across the Curriculum. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
<http://www.ascd.org/publications/books/198190/chapters/Moral-Education.aspx> (14.08.2018).
- Opća deklaracija o ljudskim pravima (2014). http://www.pariter.hr/wp-content/uploads/2014/10/opca_deklaracija_o_ljudskim-pravima.pdf (05.07.2018).

- Pirnat Dragičević, H. (2018) Izvješća o radu pravobraniteljice za djecu, <http://dijete.hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/> (03.07.2018).
- Pučko otvoreno učilište „Korak po korak“ (2015). Vrtić za sve! Gradimo zajednicu koja omogućuje jednake šanse za sve. <http://www.korakpokorak.hr/upload/Sadrzaj/besplatni-resursi/knjige-i-brosure/korak-po-korak-reyn-brosura-preskolski-dogoj-big.pdf> (05.08.2018).
- Ravlić, S. (gl. ur.) (2018). *Etnocentrizam*, Hrvatska enciklopedija. Mrežno izdanje, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18525> (03.06.2018).
- Ray, R., Littlehale K. (2015). Dilema. <https://www.storyboardthat.com/hr/articles/e/dilema> (10.08.2018).
- Stead, I. (2010). Begging. <http://www.politics.co.uk/reference/begging> (05.07.2018).
- Todorović, D. (2014). Kulturni identitet Roma. Univerzitet u Nišu. 57-77. https://www.npao.ni.ac.rs/files/584/VALENTINA_6e6b3.pdf (01.07. 2018).
- UNICEF Hrvatska (2014). Korak prema inkluziji. Dječji vrtić „Kosjenka“. (29.12.2014) <https://www.youtube.com/watch?v=bjIFW8eptJQ> (08.08.2018).
- Vdović, L. (2008). Djeca ulice, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 42(86), 66 – 68. <https://hrcak.srce.hr/33877>.
- Vlada Republike Hrvatske (2003). Nacionalni program za Rome. <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//69.%20-%203.pdf> (03.08.2018).
- Plattenberg bay Tourism (2014). What to do when a street child begs for money. <http://www.plett-tourism.co.za/visitor-information/street-children-and-begging/> (20.08.2018).
- Zakon o prekršajima javnog reda i mira NN 5/90, 30/90, 47/90, 29/94 <https://www.zakon.hr/z/279/Zakon-o-prekr%C5%A1ajima-protiv-javnog-reda-i-mira> (05.07.2018).
- Žitinski, M. (2008). Jesu li etičke vrednote relativne? *Crkva u svijetu*, 43(2), 259-273. <https://hrcak.srce.hr/file/41388>.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Lucijana Nakić, izjavljujem da sam ovaj diplomski rad izradila samostalno pod mentorskim vodstvom doc. dr. sc. Katice Knezović, uz potrebne konzultacije, savjete i uporabu navedene literature.

Lucijana Nakić